DOI: https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.5.54-64

Fröbelove pedagogické myšlienky v kontexte primárneho prírodovedného vzdelávania

Fröbel's Pedagogical Thoughts in the Context of Primary Science Education

Miroslav Gejdoš, Ivana Prachárová

Abstract

The paper illustrates the pedagogical-philosophical ideas of the prominent 19th century educator Friedrich Fröbel and their fundamental contribution to primary science education. In a historical context, it points out the importance of his pedagogical work for contemporary pedagogy and highlights the fundamental concept of science education, which allows children of younger school age to get to know nature experientially. The eminent goal of the contribution is to interpret Fröbel's gnomic pedagogical ideas as a subsidy to the development of modern pedagogical thinking in the context of primary science education. It highlights the potential of Fröbel's pedagogical vision, which can also be used for contemporary primary science education.

Keywords: Friedrich Fröbel. Science education in Fröbel's understanding. Garden. Walks.

Úvod

Pedagogické myslenie osemnásteho a devätnásteho storočia vo svojej podstate rezultovalo predovšetkým zo zmyslového realizmu a skutočné učenie vzchádzalo z imanentnej skúsenosti. Slovami Abell s Lederman (2013) boli metódy výchovy a vzdelávania orientované na dieťa, jeho individualitu a aktívne nadobúdanie vedomostí. Jedným z mnohých popredných pedagogických filozofov a teoretikov tohto prúdu je aj renomovaný predstaviteľ klasicko-idealistickej epochy Friedrich Fröbel, ktorý roky skúseností z vlastného detstva, pozorovania seba v kolektíve iných detí, pozorovania prírody ako *„najvernejšej priateľky“,* okolitého sveta, štúdia matematiky, fyziky, kryštalografie, lesníctva a architektúry, vychovávateľskej činnosti a pobytu v Pestalozziho učiteľskom ústave strategicky aplikoval do svojej pedagogickej činnosti, dôkazom čoho je aj jeho kardinálne pedagogické dielo s titulom *„O výchove človeka“,* vydané v roku 1826. Simultánne ako vydal svoje jediné dielo týkajúce sa problematiky výchovy a vzdelávania detí, viedol svoj vlastný „Všeobecný nemecký výchovný ústav“ v meste Keilhau

(1817-1830) a samotnú dobu pôsobenia Fröbela v ústave Opravilová so Štverákom (1982) pokladajú za singulárnu etapu jeho pedagogicko-tvorivej práce. Z naznačených súvislostí ďalej poznamenávame, že Fröbelova prosperujúca životná cesta poznania a myslenia starostlivo vkomponovaná do spisu *„O výchove človeka“* okrem iných, rovnako podnetných myšlienok prezentuje ako teoretické, i praktické poznatky premysleného a strategicky uskutočňovaného prírodovedného vzdelávania a rozvíjania prírodovedného poznávania detí mladšieho školského veku.

V kongruencii s vyššie uvedeným a za rešpektovania samotnej úlohy dejín pedagogiky, ktorou je slovami Gejdoša (2009, s. 5) skúmať a analyzovať jednotlivé udalosti v svetovom, európskom i národnom meradle s prihliadnutím na osobnosti pedagogiky, je hlavným cieľom príspevku interpretovať Fröbelove gnómické pedagogické idey ako subvencia k rozvíjaniu primárneho prírodovedného vzdelávania. Na tomto mieste nemožno zároveň opomenúť, že problematika Fröbelových úvah orientovaných pre prírodovedné vzdelávanie sa v slovenských podmienkach vyznačuje nedostatočným spracovaním a nevenovala sa jej ústredná pozornosť. Ilustrovaná situácia pramení predovšetkým zo skutočnosti, že Fröbelove jediné dielo *„O výchove človeka“* je síce platformou jeho pedagogického myslenia, ale v našich končinách sa aj napriek početným superlatívom nestalo predmetom hĺbkového bádania. Počas obdobia socializmu sa ďalej objavovali o Fröbelovi prevažne len zmienky v historicko-pedagogickej literatúre predškolskej pedagogiky, v rámci ktorej sa spája so vznikom predškolských inštitúcií a Fröbelových darov. Podotýkame však, že práve jeho pedagogika materských škôl je strategický *„neskorý plod“* na *„strome“* jeho poznania a myslenia, pričom ako koncepcia predškolskej výchovy dokonale odzrkadľuje metodiku vzdelávania detí mladšieho školského veku vo *„Všeobecnom nemeckom výchovnom ústave“* starostlivo prispôsobenej pre vekové osobitosti, predispozície a možnosti dieťaťa predškolského veku. (Reble, 1995, s. 177). Podstatne väčší záujem o problematiku vidíme v českej monografii od autorov Opravilovej a Štveráka z roku 1982 s titulom *„Friedrich Fröbel - O výchově člověka“*, ktorí svoj zámer orientovali okrem iného aj na preloženie diela do českého jazyka. Závažnosť či aktívum problematiky si uvedomujú predovšetkým cudzojazyční autori, pričom významnou a veľmi prínosnou v kontexte prírodovedného vzdelávania je štúdia Tovey *„A Froebelian Approach. Outdoor play and exploration“* z roku 2017. Skutočnosť, že nie sú dostatočne spracované školské a výchovné premeny z 19. storočia na Slovensku, ktoré boli kľúčové pre vznik moderného školského systému a konverzií v pedagogickom myslení, pokladáme za osobitný problém dejín pedagogiky ako vednej disciplíny. Väčšina historicko-pedagogickej produkcie spracovanej pred rokom 1989 je podľa Galla *„poznačená dobovým nánosom prílišnej ideologizácie, prejavujúca sa vo výbere, ale aj v interpretácii faktov, ktoré vychádzali z marxistických pozícii“* (Galla in Dravecký, 2006, s. 7). Ak operujeme s myšlienkou potlačenia

avantgardných myšlienok ukotvených v diele *„O výchove človeka“* pre jeho nepreloženie do slovenského jazyka, patrične tak na tomto mieste vyzdvihujeme presvedčenie Chlupa (1928), ktorý postihuje, že Fröbelova ústredná myšlienka nebola dôsledne dodržaná a kvintesencia upadla tak neopodstatnene v bezduchosť.

Zámerom tejto štúdie je tak predovšetkým explikovať a syntetizovať poznatky týkajúce sa inšpiratívnych ideí pre podanie konzekventného obrazu o Fröbelových pedagogických myšlienkach týkajúcich sa predmetnej problematiky, t.j. problematiky primárneho prírodovedného vzdelávania vo Fröbelovom ponímaní.

Nosnou metódou pre našu historicko-vedeckú štúdiu bola metóda priama, prostredníctvom ktorej sme zisťovali fakty z pôvodného historického prameňa a k spracovaniu a interpretácii výsledkov bádania sme využili kvalitatívnu metódu analýzy.

Vzdelávanie vo Fröbelovom ponímaní

Fröbel koncipoval pedagogickú teóriu vychádzajúcu len z filozofie Boha, prírody a človeka, v ktorej za fundamentálny a prvoradý cieľ pokladá strategickú výchovu a vzdelávanie dieťaťa, ktorého zmyslom je povzbudzovať a viesť človeka ako vedomého a samostatne mysliaceho. Podnetné a efektívne riadené vyučovanie a sukcesívne učenie sa majú riadiť predovšetkým zákonom slobodného sebaurčenia dieťaťa a strategické vedenie dospelým má výlučne podporovať vôľu vnútra daného stupňa, t.j. vývinového obdobia (Fröbel, 1885). Mnohí autori bádajúci jeho pedagogiku znamenite podčiarkujú, že práve on študoval a pracoval celý život pre blaho detí, aby im pomohol v ich sebavzdelávaní súhlasným s ich individuálnymi schopnosťami a možnosťami v podnetnom prostredí. Za pozoruhodne prínosné pokladajú jeho humanizmus a holizmus, pretože považoval všetky deti bez ohľadu na ich sociálne postavenie a status za schopné, jedinečné i sebaurčujúce bytosti a veril, že pri správnej výchove a vzdelávaní majú potenciál viesť v dospelosti plnohodnotný kreatívny a produktívny život (Hughes, 1897; Weston, 2000; Bruce, 2019).

Z ilustrovaného je zrejmé, že Fröbelova koncepcia výchovy a vzdelávania paralelne s charakteristikou humanistického pedagogického diskurzu Kaščákom a Pupalom (2009) bola orientovaná zreteľne na to, aby každá ľudská duša mohla vyrastať zo svojej vlastnej individuality. Pregnantne povedané, výchova a vzdelávanie boli pre Fröbela tie procesy, ktorými sa každá ľudská bytosť dostávala k vyšším a vyšším vývinovým štádiám, úrovniam, v neposlednom rade k novým vedomostiam, zručnostiam, hodnotám (Taneja, Taneja, 2006).

Metodika práce a vzdelávania detí konzistentne pozostáva z eminentných princípov, pričom ako koncepcia podľa Tovey (2020) vyžaduje a potrebuje:

- *Slobodu so strategickým vedením,* prostredníctvom ktorej každý ľudský jedinec slobodne rozhoduje o svojich vlastných činoch za rešpektovania pravidiel hry a aktivity, ktorej sa zúčastňuje, pretože práve v nej je schopné sa cítiť ako nezávislá a autonómna bytosť (Fröbel, 1885).
- *Prepojenosť, jednotu a komunitu,* v rámci ktorej nadobúdajú deti skúsenosti a rozvíjajú si svoje schopnosti i zručnosti v zmysluplných, strategicky vedených činnostiach v sociálnej skupine.
- *Spätosť s prírodou* tak, aby každé dieťa malo priestor pre spoznávanie prírody, čo postuluje, aby dospelí vhodnými aktivitami spájali deti s krásou prírody a svetom okolo nich. Ako doplňuje Murray (2017), Fröbel práve jeho záhradou poskytoval deťom strategický priestor, v ktorom si okrem iného deti efektívne dilatovali svoj vzťah k životnému prostrediu a prírode, čo tak ako v minulosti i dnes patrí medzi eminentné a kľúčové ciele prírodovedného vzdelávania.
- *Učenie sa prostredníctvom vlastnej činnosti a sebareflexie* spočíva v tom, že je dôležité učiť sa v živote a pre život prostredníctvom činnosti a vlastného konania, ktoré je oveľa viac prínosným v kultivácii a posilňovaní, ako len učenie sa verbálnou výmenou, t.j. komunikáciou myšlienok, čím sa efektívne z výchovno-vzdelávacieho procesu odstraňovalo zaužívané verbálne učenie.
- *Nenahraditeľnosť a význam hry,* ktorá podľa Fröbela je nielen dušou všetkých činností, ale aj reprezentuje ten najprirodzenejší spôsob učenia sa dieťaťa mladšieho školského veku v procese interiorizácie, t. j. hra je v tomto období nápomocná v zvnútorňovaní vonkajšieho pri objavovaní a spoznávaní okolitého sveta, v neposlednom rade hra zastupuje bezprostredný spôsob učenia sa o prírode vrátane celého vesmíru, fyzikálneho sveta a biológie (Brooker, Blaise, Edwards, 2014). Ako eklatantne doplňujú Persky s Golubchick (1991), v účelnej hre a hrou samotnou dieťa v rámci mechanizmu ekvilibrácie dosahuje rovnováhu medzi svojou vlastnou individualitou a obsahom vzdelávania navrhnutým tak, aby sukcesívne prešlo celým predmetom jeho vzdelávania.
- *Kreatívnosť a silu symbolov,* ktoré ponúkajú deťom voľnosť v realizácii svojich nápadov vlastným, im blízkym a spontánnym spôsobom, pretože tvorivosť patrí medzi neodlučiteľné komponenty učenia sa detí (Persky, Golubchick, 1991).
- *Vzdelaného, láskavého a vychovávajúceho pedagóga,* ktorý žije pre deti a svojich žiakov, podporuje ich učenie a dôkladne systematickým pozorovaním poznáva to najlepšie v nich ukryté pre strategické ďalšie napredovanie. Pre prehĺbenie porozumenia života a učenia sa detí Fröbel postuloval, aby progres/regres konzultovali v dialógu a za úzkej

a dôkladnej spolupráce s rodičmi, rodinou, príp. komunitou a nezanedbávali ani svoje profesionálne – celoživotné vzdelávanie.

Fröbelove myšlienky o prírodovednom vzdelávaní

V kongruencii s vyššie uvedeným a v nadväznosti na Fröbelovu koncepciu vzdelávania v introdukcii predmetnej kapitoly nemožno opomenúť, že starostlivo vkomponované idey do komplexnej teórie vzdelávania rezultujú predovšetkým z Fröbelových reminiscencií na vlastné detstvo, život, štúdiá i prácu. Ako naznačuje Lange (in Heiland, 1993), indeterminované sebapozorovanie, kontemplácia a neutíchajúca chuť vzdelávať sa už od detstva nielen že reprezentujú eminentné črty Fröbelovho života, ale ako výstižné životné atribúty boli nápomocné v prehĺbení si vzťahu Fröbela k prírode ako k najvernejšej priateľke. Jeho neutíchajúci záujem o prírodné i vedecké poznatky podporený štúdiami najmä v disciplínach mineralógie i kryštalografie bol zlomovým komponentom, ktorý ho priviedol k myšlienke, že dôverné spoznávanie prírody deťmi mladšieho školského veku nemožno odlúčiť od výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v školskej inštitúcii.

Ako sa ďalej lapidárne vyjadruje Murray (2017) *„Všeobecný nemecký výchovný ústav“* ako reprezentujúca inštitúcia všestranných učebných osnov sa paritne orientovala aj na strategické rozvíjanie prírodovedného poznávania detí mladšieho školského veku prostredníctvom pravidelne organizovaných činností, ktoré im umožňovali poznávať prírodu skúsenostne a výlučne v priamom kontakte s ňou.

Podľa Fröbelovho názoru a imanentného presvedčenia nič nedokáže tak silne, konzistentne a systematicky spájať učiteľa a žiaka ako spoločne organizované zamestnania v prírode, poznávanie jej krásy či zákonitostí, ktoré významne pôsobia na ľudskú myseľ. Považoval život vo voľnej prírode a prírode samotnej za obzvlášť dôležitý element v živote dieťa mladšieho školského veku, pretože jeho bytosť účelne rozvíja, posilňuje, v neposlednom rade jeho život dostáva vyšší význam a učí sa chápať súvislosti ohľadom vývoja prírody, jej javov vo vzájomnom prepojení (Fröbel, 1885). Práve strategicky orientovaná výchovno-vzdelávacia činnosť vychádzajúca z individuálnych schopností a možností každého dieťaťa ich účelne povzbudzuje k tomu, aby sa stali riešiteľmi problémov, tvorcami rozhodnutí a boli nezávislí, v neposlednom rade si konzistentne štúdiom prírody a rozvíjaním prírodovedného poznávania rozvíjali lásku k prírode i celej Zemi.

Prírodovedné vzdelávanie a poznávanie prírody je tak súčasťou vzdelávacieho systému riadeného slovami Westona (2000) jeho liberálnou humanistickou filozofiou zameranou na produkciu celého kreatívneho, mysliaceho a intelektuálneho človeka v harmonickom kontexte školy i v prírodnom a prirodzenom svete detí, t.j. v *„záhradke“,* ktorej explikáciou sa venujeme v nasledujúcej podkapitole.

Záhradka a záhradníctvo

K tomu, aby každé dieťa malo priestor a možnosť *„zažiť"* a spoznať prírodu vo všetkých jej aspektoch či odhaliť jej tajomstvá prirodzene požadoval od učiteľov, aby vhodnými aktivitami spájali deti s krásou prírody a svetom okolo nich. Z ilustrovaného dôvodu bola súčasťou Fröbelovej inštitúcie v Keilhau aj záhrada, ktorá svojou flexibilnosťou reagovala na potreby detí a umožňovala im cítiť a získavať skúsenosť, konať a zastupovať, premýšľať a rozpoznávať nové, nepoznané (Fröbel, in Brosterman, 1997). Vo svojej kvintesencii ostala zachovaná a vo svojom koncepčnom zámere bola odzrkadlená aj v jeho známejšej koncepcii predškolskej výchovy v inštitúciách „Kindergarten", ktorú ako prvú predškolskú inštitúciu založil až 10 rokov po ukončení pôsobenia v Keilhau, t. j. v roku 1840 v nemeckom meste Blankenburg.

Ako sa môžeme ďalej vo Fröbelovom pedagogickom diele dočítať, dieťa mladšieho školského veku práve strategickou činnosťou v záhradke dokáže získať ten najjasnejší pohľad na prírodu i okolie postupne od najbližšieho a známeho k menej blízkemu a neznámemu (Fröbel, 1885). Ako je možné vidieť, jeho záhradka účelne poskytovala deťom priamu skúsenosť s prírodou vo všetkých ročných obdobiach (kde mohli deti poznávať rôzne stromy, kríky, rastliny, rybník, zvieratá atď.) hrou, t.j. vo vlastnej tvorivej činnosti, ktorá je jej charakteristickým znakom. V tejto záhradke ďalej malo každé dieťa svoje vyhradené miesto pre pestovanie kvetov, ovocia, zeleniny či byliniek, o ktoré sa uvážene staralo a podľa vlastnej voľby pestovalo, pretože podľa jeho vlastných slov dieťa, ktoré sa staralo o živú rastlinu sa ľahšie vedie aj k starostlivosti o svoj vlastný život (Fröbel, in Lilly, 1967, s. 128). Dieťa v záhradke malo a našlo ten priestor, v ktorom malo možnosť vnímať prírodu zo všetkých jej perspektív, t.j. forme, energii, látke, zvuku i farbe. Ponúkala im okrem hry inherentné bohaté a zmyslové skúsenosti o tajomstvách prírodného sveta nevyhnutné pre získavanie nových vedomostí, priestor na experimentovanie, skúmanie, pozorovanie (Tovey, 2017).

Záhradka tak umožňovala a podávala dieťaťu bezprostredný pohľad na podstatu predmetov, prírodu, ktorá je pozorovaná a poznávaná vo svojich prirodzených súvislostiach tak, aby dokázalo svoje poznatky aplikovať a používať v náležitej primeranosti v budúcom živote. Fröbel v role učiteľa pomáhal a usmerňoval poznávací proces dieťaťa a čo najskôr ho vyvádzal z jeho prirodzenej neznalosti a naivných predstáv, pretože len v správne pochopených súvislostiach dokázal viesť každého človeka k ďalšiemu premýšľaniu tým, že mu ukazoval, že z veľkého celku prírody a samotného bytia človeka ešte mnoho nepozná (Fröbel, 1885). V tomto Fröbelovom ponímaní ako usmerňovať poznávací proces dieťaťa je ďalším zaujímavým fenoménom z dnešného pohľadu aj samotná substancia človeka, o ktorej sa expertízne vyjadruje aj Gejdoš (2005, s. 10), že v tomto kontexte má každý človek prirodzene vo svojom bytí výraznú potrebu klásť otázky a po

zodpovedaní jednej položiť sukcesívne ďalšiu a tak v závere klásť transcendentálnu, o zmysle samotného bytia a poslaní človeka.

Vychádzky a výlety

Neodmysliteľnou súčasťou efektívneho rozvíjania prírodovedného poznávania detí mladšieho školského veku sú pre Fröbela cieľuprimerané realizované vychádzky a výlety, o ktorých sa z jeho spisu dozvedáme, že ich považoval za neoceniteľný prostriedok pre realizáciu vzdelávacieho procesu v tomto období, resp. období počínajúcej školskej dochádzky. Tieto organizačné formy vzdelávania by mali byť podnikané predovšetkým vhodne pre tento vek zo zvláštnym zreteľom k tomu, čím dokážu obohatiť vnímateľa tak, aby si z nich odniesol čo najviac príjemných zážitkov i skúseností s podporou básní a piesní o prírode, ktoré okrem iného sú nápomocné pre rozvíjanie komunikačných zručností (Fröbel, 1885, Chakrabarti, 1995).
Vychádzky do blízkeho okolia boli spravila realizované minimálne jedenkrát do týždňa a deti boli vedené k tomu, aby bližšie pozorovali prírodu, vnímali a chápali to, čo práve príroda alebo ročné obdobie ponúka, poznali rastlinstvo, ríšu zvierat a i. Zmyslom vychádzok nebolo bezcieľne pobehovanie detí vonku, ale predovšetkým spájanie detí s prírodou, aby žili v prírode a s prírodou (Fröbel, in Opravilová, Štverák, 1982, s. 120). Systematicky organizované vychádzky boli realizované za účelom poznávania a poznania prírody preto, aby aj z bežne zažitých situácií vedeli získať nové informácie, rozšírili si svoje poznanie či učili sa pristupovať citlivo k živej prírode. Slovami Fröbela by sa z vychádzok nemal vytrácať ich fundamentálny prioritný zmysel a obrazne ilustrované, vychádzkou by mali deti pri pobyte na čerstvom vzduchu samotný vzduch nielen dýchať, ale predovšetkým ho zmyselne a uvedomelo aj poznávať a objavovať, prečo je samotný vzduch potrebný pre život ľudí, zvierat i rastlín (Fröbel, 1885).
Pod pojmom ***výlety*** ako súčasť otužovania či poznávania blízkeho, ale najmä vzdialenejšieho prírodného i sociokultúrneho okolia Fröbel vnímal pravidelne organizované najmenej štrnásťdňové, tzv. *„prázdninové cesty“,* prostredníctvom ktorých detí mladšieho školského veku poznávali nielen miestnu faunu a flóru, pôdu, vodu, a i. ale aj miestne zvyky, remeslá, históriu okolia, resp. sociokultúrny priestor. V rámci týchto ciest žiaci získavali okrem nových vedomostí i rôznorodé zážitky a skúsenosti, ktoré zachytával ich *„cestovný denník“* doplnený o vlastnoručné kresby či mapy a dôverne tak žiak spoznával od najbližšieho okolia celú krajinu, v ktorej žije a prírodovedné vzdelávanie sa účelne prepájalo aj so spoločenskovedným vzdelávaním (Fröbel, in Opravilová, Štverák, 1982).

Periodicky realizované vychádzky a výlety viedli deti mladšieho školského veku nielen k poznaniu prírody i krajiny, ale aj zmyselne formovali ich osobnosť. Takú osobnosť, ktorá bude neskôr v budúcom živote ako schopná mysliaca a inteligentná bytosť s imanentnou hodnotovou orientáciou mať

vybudovanú úctu k prírode, bude ju starostlivo chrániť, citlivo pristupovať nielen k nej, ale aj k sebe, iným i histórii okolia, tradíciám a krajine. Účelne tak prebieha i simultánna výchova k hodnotám, v rámci ktorej Gejdoš (2013, s. 15) zdôrazňuje aj samotné postavenie hodnôt, ktoré sa v súčasnom svete zaraďujú práve k takým faktorom, ktoré aj mladí ľudia považujú za determinujúce a regulujúce ich správanie v budúcom živote.

Záver

V historicko-vedeckej štúdii sa nám úspešne podarilo naplniť eminentný cieľ prostredníctvom analýzy primárneho historického prameňa „O výchove človeka“ s využitím a doplnením nepriamych prameňov, ktoré predmetnú problematiku detailnejšie objasňujú a sprístupňujú. Význam a prínos štúdie vidíme najmä v napĺňaní propedeutickej funkcie dejín pedagogiky a v retrospektívnom pohľade do minulosti, ktorý nám umožnil interpretovať Fröbelove gnómické myšlienky pre primárne prírodovedné vzdelávanie, ktoré vedú k pochopeniu fundamentov účinnej výchovy i vzdelávania. Nemožno nezabúdať, že Fröbelove odhodlanie, entuziazmus a zúročenie vlastných životných skúseností pre vytvorenie pedagogickej koncepcie výchovy a vzdelávania detí sú inšpiratívnou platformou pre moderné pedagogické myslenie. Napriek tomu, že sú jeho pedagogické myšlienky v kontexte primárneho prírodovedného vzdelávania menej známe, v príspevku sme sa pokúsili Fröbelove myšlienky orientované na prírodovedné vzdelávanie hodnotne interpretovať a veríme v parciálnu podnetnosť príspevku v podobe pregnantnej syntetizácie poznatkov orientovaných na premenu encyklopedického, direktívneho, neživého vyučovania na tvorivú, humánnu a progresívnu formu vzdelávania, v ktorej je hlavný dôraz kladený na komplexný rozvoj osobnosti dieťaťa zohľadňujúc humánny diskurz. Bol to práve Fröbel, ktorý svoju lásku k deťom strategicky premietol do výchovno-vzdelávacej činnosti, ktorá dokázala vtedy, tak i dnes dokáže urobiť a premeniť vzdelávanie na nielen ľudské, ale aj tvorivo-humánne. Súvzťažne z vyššie zmieneným tak odporúčame pre primárne prírodovedné vzdelávanie aplikovať zmienené organizačné formy a ich prvky v rámci ktorých sa nebude vytrácať ich kvintesencia a realizácia bude primeraná možnostiam a schopnostiam každého dieťaťa, na ktorú nezabúdal ani sám Fröbel, čím efektívne zužitkoval aj svoju teóriu vývinu a implementoval ju do pedagogickej činnosti. V neposlednom rade vyzdvihujeme aj určitý potenciál zážitkovo získaných informácií, nových poznatkov o prírode a simultánne prebiehajúci sociálno-emocionálny rozvoj, ktorý je pre súčasné prírodovedné vzdelávanie z hľadiska rozvíjania si pozitívneho vzťahu k prírode a citlivého pristupovania k nej, sebe samému i iným významný determinant pre komplexný a harmonický rozvoj osobnosti dieťaťa mladšieho školského veku. Ilustrované pedagogické myšlienky predstaviteľa klasicko-idealistickej epochy sú pre dnešné primárne prírodovedné vzdelávanie podnetné práve z hľadiska premeny žiaka

z pasívneho objektu vzdelávania na aktívny subjekt, ktorý sa bytostne zapája do výchovno-vzdelávacej činnosti a konštruuje si svoju vedomostnú platformu prírodovedných poznatkov v prirodzenom prostredí, v prirodzenej činnosti a v priamom kontakte s prírodou.

Príspevok vznikol v rámci grantovej úlohy VEGA č. 1/0624/20 *Regional identity as a cooperative factor of environmental literacy development in primary schools.*

Bibligrafia

Abell, S. K., Lederman, N. G. (2014). Handbook of Research on Science Education. Volume II. https://doi.org/10.4324/9780203097267

Brooker, L., Blaise, M., Edwards, S. (2014). The SAGE Handbook of Play and Learning in Early Childhood.
https://dx.doi.org/10.4135/9781473907850

Brosterman, N. (1997). Inventing Kindergarten. New York: Abrams.

Bruce, T. (2019). Educating Young Children: A Lifetime Journey into a Froebelian Approach: The Selected Works of Tina Bruce. https://doi.org/10.4324/9781315658186

Dravecý, J. (2006). Dejiny pedagogiky. Študijné texty. [online]. Dostupné z http://skripta.unas.cz/upload/dejiny_pedagogiky.pdf

Fröbel, F. (1885). The Education of Man. [online]. Dostupné z https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=njp.32101068982626&view=1up&seq=1

Gejdoš, M. (2005). Podstata človeka vo filozofii. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU.

Gejdoš, M. (2009). Učiteľský ústav v Spišskej Kapitule. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU.

Gejdoš, M. (2013). Učiteľ a európske hodnoty. Ružomberok: Verbum. KU.

Heiland, H. (1993). Friedrich Fröbel (1782-1852). In UNESCO: International Bureau of Education, vol. XXIII, no. 3 / 4, 1993, p. 473–91. [online]. Dostupné z http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/frobele.PDF. https://doi.org/10.1007/BF02195130

Hughes, J. L. (1897). Froebel´s Educational Laws for all Teachers. [online]. Dostupné z https://www.questia.com/read/85862625/froebel-s-educational-laws-for-all-teachers

Chakrabarti, M. (1995). Pioneers in Philosophy of Education. [online]. Dostupné z https://books.google.sk/books?id=x26YjbztZR0C&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Chlup, O. (1928) Mateřská škola. Sborník přednášek o škole mateřské. Svazek 2. Praha: Nákladem Svazu učitelek škol mateřských.

Kaščák, O., Pupala, B. (2009). Výchova a vzdelávanie v základných diskurzoch. Prešov: Rokus.

Lilley, I. (1967). Friedrich Froebel: A Selection from His Writings Cambridge Texts and Studies in the History of Education. Cambridge: Cambridge University Press.

Murray, E. R. (2017). Froebel as a Pioneer in Modern Psychology. [online]. Dostupné z http://www.gutenberg.org/files/54277/54277-h/54277-h.htm#APPENDIX_I

Opravilová, E., Štverák, V. (1982). Friedrich Fröbel. O výchově člověka. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p.

Persky, B., Golubchick, L. H. (1991). Early Childhood Education. Second Edition. [online]. Dostupné z https://books.google.sk/books?id=esMyyWIdudEC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Reble, A. (1995). Dejiny pedagogiky. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Taneja, V. R., Taneja, S. (2006). Educational Thinkers. [online]. Dostupné z https://books.google.sk/books?id=O6Fp2zaQVVMC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Tovey, H. (2017). A Froebelian Approach. Outdoor play and exploration. [online]. Dostupné z http://www.froebelnetwork.org.uk/resources

Tovey, H. (2020). Froebel's principles and practice today. [online]. Dostupné z https://www.froebel.org.uk/pamphlets/?fbclid=IwAR0gLoUnbdRvdmI6tSHmojO--zZlP3-mbLKBiEYq5UMIpZJpfJL_QvHdVT4

Weston, P. (2000). Friedrich Froebel. His life, Times & Significance. [online]. Dostupné z http://www.froebelweb.org/times.html

Weston P., (2000). *Friedrich Froebel. His life, Times & Significance.* [online]. Roehampton: University of Surrey. [cit. 2020-03-15]. ISBN 1-902743-25-3. Dostupné z: http://www.froebelweb.org/times.html

Doc. PaedDr. PhDr. Miroslav Gejdoš, PhD.
Katedra pedagogiky a špeciálnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
miroslav.gejdos@ku.sk

Mgr. Ivana Prachárová, PhD.
Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
ivana.pracharova@ku.sk